

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 2077. Mederedacteuren: Jos. Cremers, Looiersgracht 5, Maastricht, Tel. 208. Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 35. R. Geurts, Echt. Penningmeester: ir. P. Marres, Villa „Rozenhof“, St. Pieter-Maastricht, Postgiro 125366. Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Telefoon 45.

Versijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Lezing van Dr. Beckers op Woensdag 5 April a.s. — Nieuwe Leden. — Verslag van de Maandelijksche vergadering op Woensdag 1 Maart 1933, in 't Museum. — A. de Wever. Eenige Z.-Limburgsche plantnamen. — A. Stärcke. Contribution à l'étude de la faune Népenthicole. — C. M. van Eggermont. Eenige praktische mededeelingen over het verplanten van boomen op ouderen leeftijd. (vervolg). — H. Schmitz S. J. Zwei neue exotische Phoriden (Diptera).

VERSCHENEN:

1e en 2e Aanvulling der

AVIFAUNA

van de Nederlandsche Provincie Limburg, benevens een vergelijking met aangrenzende gebieden door

P. A. HENS

UITGAVE 1926.

Deze aanvullingen beslaan 48 bladzijden, benevens 4 platen, en kosten slechts

80 ct.

Bestellingen worden ingewacht bij de

Uitg. M^{ij}. v/h. CL. GOFFIN

NIEUWSTRAAT 9, TEL. 45, MAASTRICHT.

Men gelieve hiervoor de bestelkaart op de achterzijde van dit omslag uit te knippen en ingevuld te retourneren.

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 2077. Mederedacteuren: Jos. Cremers, Looiersgracht 5, Maastricht, Tel. 208. Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 35. R. Geurts, Echt. Penningmeester: ir. P. Marres, Villa „Rozenhof“, St. Pieter-Maastricht, Postgiro 125366. Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Telefoon 45.

Verschijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Lezing van Dr. Beckers op Woensdag 5 April a.s. — Nieuwe Leden. — Verslag van de Maandelijksche vergadering op Woensdag 1 Maart 1933, in 't Museum. — A. de Wever. Eenige Z.-Limburgsche plantnamen. — A. Stärcke. Contribution à l'étude de la faune Népenthicole. — C. M. van Eggermont. Eenige praktische mededeelingen over het verplanten van boomen op ouderen leeftijd. (vervolg). — H. Schmitz S. J. Zwei neue exotische Phoriden (Diptera).

WOENSDAG 5 APRIL

te 6 uur precies, in 't Museum.

LEZING VAN Dr. BECKERS

over

2de Mededeeling over mijn geologische en palaeontologische onderzoekingen te Elsloo.

NIEUWE LEDEN.

M. Lemmens, Raadhuisstraat 2 a, Beek L.; R. v. d. Veer, Algem. Boekh., Loolaan 11², Apeldoorn; F. Lagers, tandarts, Brusselschestraat 87 b, Maastricht.

VERSLAG VAN DE MAANDELIJSCHES VERGADERING OP WOENSDAG 1 MAART 1933 IN 'T MUSEUM.

Aanwezig: Mej. v. Italië en de heeren: Jos. Cremers, J. Mooren, P. Marres, L. Grossier, J. Beckers, H. Jongen, D. v. Schaik, P. Bouchoms, H. Versterren, M. Mommers, K. Stevens, L. Grégoire, Aug. Kengen, G. Caselli, J. Cremers, J. Maessen, Fr. Sonnevill, H. Schmitz S. J., Br. Bernardus en G. Waage.

De Voorzitter opent de vergadering met een woord van welkom. Eén onzer getrouwe bezoeker

missen wij heden in ons midden. De heer Fr. v. Rummelen. Er moet wel iets heel bijzonders zijn, als deze er niet is, én inderdaad er is iets zeer bijzonders. De heer v. Rummelen viert heden den dag, waarop hij voor 25 jaren zijn werkring in Heerlen bij de toenmalige Rijksopsporing van Delfstoffen, begon. Ieder, die met de werkzaamheden van Rijksopsporing en Geologisch Bureau bekend is, zal met mij van meening zijn, dat de heer van Rummelen zich groote verdiensten verworven heeft voor de geologie van Zuid-Limburg. Zijn werklust en ijver, zijn praktische blik op vele vraagstukken en zijn talent om theorie en praktijk met elkaar te verbinden en daardoor vooral de praktische belangen te bevorderen, zijn algemeen bekend. 't Bestuur van ons Genootschap heeft niet nagelaten om onzen vriend v. Rummelen heden persoonlijk geluk te wenschen, maar ik stel U voor hem namens allen hier aanwezig een telegram van hulde en gelukwensch te zenden.

In opdracht van de vergadering belast de secretaris zich gaarne er mee.

Naast deze heuglijke mededeeling moet ik woorden van droefheid spreken, zegt de Voorzitter. Ik voel me gedwongen eenige woorden te wijden aan de nagedachtenis van Professor van Baren, die in de afgelopen maand overleed. Hij was iemand, die veel liefde en belangstelling had voor 't Genootschap en daarvan herhaaldelijk blijk gaf. Haast ieder jaar bezocht de overledene met studenten ons mooie Zuid-Limburg en vergat dan 't Museum niet. Persoonlijk heb ik veel mogen leeren van hem op excursies en lezingen. Wij zeggen hem dank voor de belangstelling en steun bij ons werk.

Hij ruste in vrede.

Pater H. Schmitz S. J. doet namens Pater A. Raignier S. J. een mededeeling over een opvallende anatomische abnormiteit bij *Rana fusca*. P. Raignier, aldus spr., schreef mij daarover het volgende: Den dag voor mijn vertrek van Leuven (in Januari l.l.) sneed ik een kikker om een paar stukjes eruit te fixeeren. Nu was dit toevalling een zeer merkwaardig beest, dat me reeds van tevoren was opgevallen door z'n dikken krop onder aan de keel. Bij het onderzoek bleek het hart van dat beest geheel buiten de lichaamsholte te liggen, en terecht te zijn gekomen onder de huid van den keelzak, dus tusschen de huid en de spieren van de onderkaak. Daarenboven was het atrium wel drie of vier keer zoo groot als het eigenlijk ventrikel, en scheen uit drie kwabben te bestaan, die met zeer donker, bijna zwart bloed waren gevuld. Wegens omstandigheden moest ik me tevreden stellen met een kiek te maken, die ik U ter leen stuur (deze gaat ter bezichtiging rond); jammer, dat ik het beestje niet in z'n geheel kon bewaren; het zou zeker de moeite waard geweest zijn om den bloedsomloop ervan te onderzoeken in verband met die anatomische eigenaardigheid. Wel heb ik het hart er uit gesneden en op Bouin bewaard.

Spr. heeft verder voor de vergadering meegebracht een mierennest van Borneo (J. P. Schuitemaker leg.), dat hij van Dr. Franssen, Buitenzorg, ten geschenke ontving. Het is 490 gr zwaar, bolvormig, van buiten grijs, van binnen zwart als asphalt, met vele kronkelende gangen, en bestaat geheel uit — hars! Een dergelijk nesttype is, naar spr. gelooft, nog nooit in de literatuur beschreven. Het vormt dus alweer een belangrijke ontdekking van den heer Schuitemaker, die gedurende zijn verblijf te Pontianak, Borneo, al zoo veel merkwaardigs voor de wetenschap gevonden heeft. In afwachting van de nadere beschrijving, die door de heeren Franssen en Schuitemaker wordt voorbereid, en die zeker met belangstelling tegemoet zal worden gezien, wil spr. er slechts op wijzen, hoezeer het instinct van deze „harsmieren” afwijkt van hetgeen we bij onze inlandsche mieren waarnemen. Deze toch schuwen in de hoogste mate alle kleverige zelfstandigheden en zullen zeker nooit hars voor haar nesten gebruiken, tenzij dit door totaal uitdrogen zijn kleverigheid verloren heeft, zooals dat bijvoorbeeld het geval is met de harskorreltjes, afkomstig van denneboomen, die men vaak tusschen het nestmateriaal van onze *Formica rufa* en aanverwante soorten aantreft. Maar in een omgeving, waar harsafscheidende boomen een grooter rol spelen dan bij ons, zijn adaptaties van de dierenwereld aan dit materiaal wel te verwachten. Zoo kent men b.v. ook uit Oost-Indië zekere wantzen, die naar het schijnt van tijd tot tijd haar voorpooten met opzet in versche hars dompelen, om ze alsdan bij wijze van lijmstokken bij het insectenvangen te gebruiken.

Tenslotte biedt spr. ter opneming in 't Maandblad een publicatie aan, waarin een nieuwe Phoride uit Zuid-Afrika beschreven wordt, ♂ en ♀ in aantal in copula bij de lamp gevangen. De levenswijze van het ♀ is zonder twijfel myrmecophil. Het is niet alleen nagenoeg ongevleugeld — de

kleine vleugelstompjes, die nog overgebleven zijn, dienen om een geringe insnoering van 't lichaam achter de thorax weg te werken en aldus de taille van het diertje op zeer „gelukkige” wijze af te ronden — maar is bovendien in de hoogste mate afgeplat en verbreed, een mooi voorbeeld van den „Trutztypus”, zooals P. Wasmann dezen beschermenden lichaamsvorm bij de mierengasten noemt. Aldus vermomd, gelijkt het vliegje nu sprekend op een kleine Blattide. Wat een reeks van veranderingen is hier noodig geweest, om dit diertje een lichaamsgedaante te verschaffen, die vele andere myrmecophilen, vele kevers b.v., reeds van nature bezitten!

Naar aanleiding van een verleden jaar verschenen publicatie van de hand van Professor Léon Fredericq over de geografische verspreiding in België van de *Segrijnslak*, *Helix aspersa* Müll. (zie *Annales de la Société royale Zoologique de Belgique*, Juli 1932), toont de Voorzitter eenige exemplaren dezer huisjesslak uit de collectie Dr. Ed. Pergens, blijkens 't erbij behoorend etiket afkomstig van Kesseloo bij Leuven.

Prof. Fredericq is klaarblijkelijk nog altijd de meening toegedaan, dat *Helix aspersa* te Maastricht voorkomt in: „petites colonies”, zooals hij zich uitdrukt, ofschoon hij zelf hare totale afwezigheid constateerde of liet constateeren op den St. Pietersberg bij Maastricht en voor wat de Belgische buurt van Maastricht betreft, o.a. te Lanklaer, Genck, Eysden, Tongeren, Glons etc.

In deze publicatie figureert Maastricht alweer tengevolge van Casimir Ubaghs: *Mollusques terrestres et fluviatiles des environs de Maastricht*, Bull. soc. malac. Belg., Mai 1883, waar *aspersa* wordt opgegeven als „peu commun à Maastricht”...

Zoo pas nog (in Aug. en Sept. 1932) hebben C. O. van Regteren Altena en A. J. Jansen in ons *Natuurhistorisch Maandblad* op deze zoo goed als zeker foutieve opgave gewezen.

Spreker verzoekt den aanwezigen dit jaar nog eens speciaal op deze door haar uiterlijk onmiddellijk opvallende en kenbare slak te willen letten.

Hij richt dit verzoek vooral tot hen, die in de gelegenheid zijn kweekerijen te bezoeken, waarin planten zijn overgebracht van uit België overgeplant. 't Zou mogelijk kunnen zijn, dat met dergelijke planten *Helix aspersa* wel eens werd aangevoerd.

Vooralsnog echter dient ze totaal buitengesloten te worden onder de in Maastricht en buurtschap voorkomende slakken.

'n Vroege Wesp.

Vrijdag 17 Febr. l.l., terwijl 't buiten volop sneeuwde, kwam de concierge van 't Museum aandragen met een levende wesp, *Vespa germanica*. 't Diertje zat gansch en al verkleumd op 'n niet verwarmde plek in 't Museum, waarop 't zonder twijfel zoo pas eerst kon terecht zijn gekomen. Ware 't er langer geweest, dan zou 't zeer zeker zijn opgemerkt. De vindplaats toch wordt meerdere malen per week met den stofdoek bewerkt.

Waar wespen (gepaarde wijfjes), zooals bekend, van Augustus tot October vaak ook in woningen

beschutte plaatsen opzoeken om er in een lethargischen toestand den winter door te brengen en dan tegen April—Mei te ontwaken, mag deze wesp wel als 'n heel v r o e g e beschouwd worden.

Maar wie weet, hoe ze in haar winterslaap werd gestoord.

Kolenmijnfauna.

In Juli 1909 ben ik herhaaldelijk afgedaald in de Domaniale Mijn te Kerkrade om daarin naar insecten te zoeken.

Vliegen vond ik toen heel veel, n.l. *Sciara annulata* Mg. en *Phora rufipes* Mg. Ook trof ik er 'n paar kevers aan: *Corticaria fulva* en *Mycetaea hirta*, ja zelfs 'n *microvlinder* en 'n *sluipwesp*, benevens talrijke *spinnen*.

't Spreekt van zelf, dat deze beestjes er oorspronkelijk van boven in terecht waren gekomen.

Maar 't is ook zeker, dat o.a. de vliegen er zich geregeld in groot aantal voortplanten.

Op 31 Januari l.l. heb ik een bezoek gebracht aan de mijn Julia te Eijgelshoven, ± 350 m diep, om andermaal naar insecten te zoeken. De buit was bedroevend klein. 'k Zag er enkele muggen, die me ontsnaptene ving er één vlieg en een drietal kleine spinnen.

Heel veel had ik er ook niet verwacht. Immers de mijn is nog heel jong en één van de factoren, waardoor vroeger in oude mijnen nog al eens allerlei insecten belandden, ontbrak hier geheel.

In de Julia toch heeft er heelemaal geen transport door paarden plaats; paardenvoer, hooi, klaver, stroo, gaat hier dus niet naar beneden; paardenmest, vaak 'n ideale kweekgelegenheid voor insecten, is er niet.

Ook hygiënisch is de toestand in onze moderne mijnen heel anders dan 25 jaren geleden. Toen toch gebeurde 't heel vaak dat de mijnwerkers hun behoeften gingen doen in verlaten gangen. Zoo ontstonden daar dan kweekplaatsen van allerlei diptera.

Toch hoorde ik later, maar toen was ik bereids weer boven, dat de mijnwerkers in de Julia dikwijls last van vliegen en muggen hebben. Als ze hun boterhammen nuttigen, zoo werd me verteld, komen deze beestjes van alle kanten op hen af en gaan met dozijnen op 't brood zitten; ze zijn dan gemakkelijk te grijpen.

'n Andermaal zullen we trachten deze vangmethode in praktijk te brengen.

Vervolgens toont de Voorzitter namens Dokter de Wever enkele *Viscum* exemplaren en wel op *Kornoelje*, *Meidoorn* en *Mispel*.

De heer de Wever verzamelde dit materiaal van heesters, die ten doode waren opgeschreven, gedeeltelijk reeds waren omgekapt.

Van den heer F. Wackers-Kruyen kreeg de Voorzitter een termietenkoningin, in 1895 gevangen in den tuin van 't hospitaal van Simpanj (Soerabaja). In dien tijd werd voor 't vinden van een termietenkoningin een premie gegeven van f 25.— door 't Gouvernement.

De heer Caselli Jr. schenkt aan 't Museum een zeer fraaie collectie foto's van paddenstoelen, door hem genomen. De aanwezigen bewonderen deze

prachtige natuuroopnamen en de Voorzitter spreekt een hartelijk dankwoord tot den gever.

De heer Sonnevile toont een deel van 't ge-raamte van een steenuiltje, waarbij geen staartwervels aanwezig zijn. Toen 't doodgevonden dier spr. in handen kwam, viel hem op 't ontbreken van alle staartpennen. Bij inwendig onderzoek bleek de bovengenoemde anatomische afwijking.

Vervolgens toont spr. een spoolworm uit een sperwer en deelt hij mede, dat te Echt een hop is geschoten.

De Voorzitter deelt mede, dat Dr. Beckers de volgende vergadering een lezing zal houden over zijn nieuwe resultaten bij de ontgravingen te Elseloo. Hij hoopt, dat velen deze zonder twijfel belangwekkende voordracht zullen bijwonen.

De Voorzitter sluit te kwart na 8 de geanimeerde vergadering.

EENIGE Z.-LIMBURGSCHE PLANTNAMEN

door A. de Wever

Slechts weinig soorten dragen ook hier den officiëlen Latijnschen of Griekschen naam; dit zijn alle veel gekweekte sierplanten (*Begonia*, *Cineraria*, *Fuchsia*, *Geranium*, enz.), of nutplanten, die door de Romeinen in Midden-Europa zijn ingevoerd, al is de naam dan ook dikwijls iets gewijzigd.

De namen der wilde planten stammen hier 't meest van 't Duitsch, soms ook uit 't Fransch, Engelsch of Keltisch. Meestal heeft er verkorting, vervorming, weglating of samentrekking van letters of lettergrepen bij plaats; dikwijls metathesis van de letters l en r: in sommige streken wordt een i of j of een toonlooze e ingelascht, hetgeen alleen een verschil in uitspraak vormt, evenals 't weglaten van de h, waarmee een woord begint, en van de r vóór een l.

In veel gevallen is onze dialektische spraak niet in schrift juist weer te geven.

Er blijven nog steeds eenige namen over, waarvan de afleiding tot nu toe ontbreekt. Misschien willen onze taal-, geschied- en oudheidkundigen hierbij behulpzaam zijn.

pèèjze, *pèèze*, *peetjze*, *peerze* = perzik. Dit is direkt af te leiden van 't Grieksche *mèlè persicè*, waarvan 't Latijnsche *mala persica*.

Vroeger kweekte men hier een mooie, gele, geurige perzik als *merkaton* of *melketon*. Zoowel prof. Marzell (*Unsere Heilpflanzen* 1926) als prof. Ulrich (in *Is. Tierlinck-Album*. Leuven, 1931) leiden dit woord af van *mèlè cotonè* = *mala cotonae* = Kweeper. Wegens de gelijkenis van de genoemde variëteit van de Perzik, werd deze naam in Spanje ook op deze toegepast, en vandaar ook in Frankrijk: *myrle-cotons*; de Romeinen noemden deze *persica luteopulpa*, wegens 't gele vrucht- vleesch.

applekou, *appelekou* = abrikoos. De Romeinen en Armeniërs onderscheidden deze als vroege perzik, *praecocia*, in 't Armeensch albarkuk, tegenover de late, onze gewone perzik; vandaar het Fransche *abricot*.

mooreboone = dikke boonen, wordt door sommigen afgeleid van *fève des marais* = moor, waarmee de, als veevoeder gekweekte kleiner vorm, *peerdsboone*, bedoeld wordt. Deze heet in Duitschland evenwel *Pferdebohne* in tegenstelling met *Grossbohne*; daarom vermoeden anderen dat 't woord afkomstig is van den wilden stamvorm *Vicia narbonensis*, die in Italië *fava nera*, in Duitschland *Schwarze Erbse* of *Mohrenerbse* en bij *Dodonaeus Swarte Boonkens* heet.

soekerei, zoekerei = *Cichorium*, heeft bijna in ieder land ongeveer dezen naam, welke reeds uit Egypte of Arabië moet stammen.

Eenzoo *serel, sarrel, sorrel* van surelle *Zuring* en *spinaalj, spinaal*, die van 't Arabische isfinag stamt.

Van 't Hoogduitsch stammen met verschillende vervorming:

orbele, aolbere, molbere, wolbere, morbere, van *Waldbeeren, Boschbes*.

wimere, minere, mimizele, van *Weinbeeren, Aalbes* (Adel-, Edelbessen).

bromele van *Brombeeren, braambessen*.

moatruf, moater van *Mutterkraut*.

ragoe, dragoe = *Dragon*.

orbele, urbele, elbere van *Erdbeeren*.

konkernulle van *Cornelkirsche, Kornoelje*.

kroojschele, kronsele, gronsele, stamt van 't Fransche *grosseilles*, evenals *rozesjip* van *rosée d'Egypte* = *Reséda*.

Dikwijls noemt men inheemsche planten en ook wel eens gekweekte naar een voorwerp van dagelijksch gebruik.

Belle = *Fuchsia*.

Krutsden = *Spar*.

Zwarthout = *Vogelkers*.

Albederf = *Gele Gauzebloem*.

Molmoesekroet = *Euphorbia Lathyris*.

Tesjche = *Ratelaar*.

Kleeduvel = *Klaverraap*.

Toeteblaar = *Bereklauw* en *Engelwortel*.

Driedeure = *Berberis vulgaris*.

Wintergreun = *Klimop*.

Ieseik = *Wintereik*.

Dikke neut = *Walnoot*.

Köbbelneut = *Trosneut* = *Trommelneut* van 't Keltisch *kobbel* = dik; meestal zitten er maar 5—6 noten bij elkaar, zeer zelden 12—18 (1 boom te Geulle).

Dufkes = *Riddersporen*.

Blauwbloem = *Blauwe Korenbloem*.

Naar den bloeitijd:

Paaschbloem = *Narcissen*.

Katrienbloeme = *Herfstchrysanthen*.

Voor de Meibloeieters gaat men specificeren omdat er dan zooveel soorten bloeien;

Meibloeme = *Seringen*.

Meizentjes = *Madeliefjes*.

Meiklökskes = *Lelietjes van dalen*.

Meimarbele = *Morieljes*.

Daartegen hoort men hier nooit *Meidoren*, maar altijd *Hegge-* of *Hagedeur* of eenvoudig *Dèur*.

Omstreeks *Pinksteren* bloeit ook nog veel, zoodat hier de naam *Pinksterbloem* zoowel aan *Weidekers* en *Standelkruid* als aan *Ganzebloem* gegeven wordt.

't Komt meer voor, dat dezelfde naam op 2 verschillende soorten wordt toegepast. Onder *Stokrozen* verstaat men hier zoowel *Althaea rosea* als *Pioenen*; *Luujsch* zijn zoowel *Iris-* als *Carexsoorten*, ofschoon de eersten toch vaker *Lesjch* heeten; *Koekoeksbloem* is zoowel *Melandryum rubrum* als *Cardamine pratensis*. Sommige hebben twee volksnamen: *Genzenbloemen* noemt men hier zoowel *St. Jansbloeme* als *Pinksterbloeme*.

Taraxacum officinale verheugt zich zelfs in veel namen: *Zoermelk, Kettekroet, Peerdsbloeme, Lempkes* (de zaadstengels), *Pisbloeme, Molsla* (Maastricht).

Gewoonlijk zijn die verschillende namen in verschillende streken gangbaar:

Naar den Duitschen kant hoort men voor *Sambucus nigra* meestal *Heulender, Eulenter, Heulenthère*. In Midden- en Zuid-Duitschland ook 't meest *Holünder*. In 't midden en 't westen en zuiden van *Z.-Limburg* heet dit houtgewas meestal *Fleer, Fleier*, in *N. W. Duitschland* *Fledder, Flieder*; misschien houdt dit verband met 't Engelsche *Elder*.

't Zelfde geldt ongeveer voor *Ginster* en *Brem* of *Brum* voor *Bezembrem*.

't Vlaamsche *Ginster* = *vonk*; *brem* komt van *primme, priem*. Hoogst zelden noemt men ze hier *Bessemekroet* (ook wel voor *Struikhei*).

Ulmaria palustris heet naar den Duitschen kant wel *Spirja*, overigens „*Theebloeme, Beenjethèe*”.

Soms heeft 't den schijn, alsof men den Latijnschen naam wil nabootsen, b.v. *Koumoel* voor *Colchicum*; dit zal evenwel betrekking hebben op 't bloeien zonder bladen; naar den Maaskant noemt men ze *Kaal madame*. De zaaddoos heet wel *Koekoek-ei*.

Rosboesjch = *Ononis spinosa*, wordt afgeleid van *resta bovis*, waarmee bedoeld wordt dat 't *Stalkruid* lastig is bij 't ploegen; in *Zwitserland* heet 't *Reveri bou*, in *Frankrijk* *arrête boeuf*, in *Vlaanderen* *bugram*; 't Latijnsche *Ononis* is van onbekende herkomst.

Doevekrop = *Duivekervel*, naar den vorm der bloem; ook wel *Doevekervel* naar den vorm van 't blad.

Sjchmèèle zijn alle slechte voedergrassen met langen halm, dus niet alleen de eigenlijke *Smeele* = *Aera-soorten, Schmiele*.

Flèere, Fleire = *Zomerviolier*, in tegenstelling met *Moerfleere* = *Muurbloem*. Ter onderscheiding van *Flèer* voor *Sambucus*, spreekt men hierbij de *F* als 'n *V* uit. *Vlèere, Vleiere*.

Junkerkes = *Dianthus barbatus*, *Duizend-schoon*, is misschien een verbastering van *Junferkes*, omdat de bloemen zoo'n buitengewoon afwisselende teekening bezitten; ze werden vroeger veel in symmetrische boukettens gebruikt; 't kan ook in verband staan met *jonker*; in den *Elzas* noemt men *Dianthus caesius* (die nog in *Zuid-België* inheemsch is) *Junkerle*.

Dianthus plumarius en *D. caryophyllus* noemt men hier *Graffiote*, van giroflée, wegens den sterken kruidnagelgeur.

Dianthus plumarius ook wel *Flette*, wegens de lilarose bloemkleur.

't Latijnsche *Dianthus* beteekent godenbloem, tgeen ook op de bijzondere kleur en geur wijst.

Kepperkes, *Kappertjes* = Oost Indische Kers, vermoedelijk omdat de vruchten in vorm geur en smaak veel op echte Kappers (*Capparis spinosa*) gelijken.

Wachelder = Jeneverbes. De Duitschers leiden *Wachelder* af van 't oud Hoogduitsch *wachal* = frischgroen en ter = boom (in 't Engelsch *three*).

Dorren (Woordenlijst Valkenb. Plat 1929) leidt 't af van 't Keltische vroica = struikheide; hiervan ook den naam *Vrakelsberg*, bij *Ubagsberg* en bij *Stokkem-Wijlre*, waar veel hei groeide.

Belboom = Abeel van 't Keltisch *beljo* = boom; ook wel *Belwie* en *Witboom*; in sommige streken heeten de Populiersoorten ook *Wie* (wilg) of *Poppelwie*.

Zaalwie = *Salix caprea*, *aurita* en *cinerea*; in Duitschland *Salweide* niet van de Saal maar van *Salix*. Dus een soort tautologisme of pleonasme, zooals men 't ook in *konkernul* en *eulderenteuldere* kan opvatten.

Sprokwie = *Salix fragilis*, en daar deze in Z.-Limburg niet echt voorkomt, *salix alba* × *fragilis*.

Kopwie = *Knotwilg*; de dunne takjes der *Wilgen* om *leiboomen* enz. aan te binden heeten *witsen*.

Lèèpelhout noemt men hier de *Eschdoornsoor-*

ten; omdat vroeger 't mooie witte hout voor potlepels gebruikt werd; niet voor meubels omdat 't gauw „wormstèëketig” wordt.

Kroapoot, *Kroaipoot* = *Ranunculus repens*. 't *Limburgsche* komt meer overeen met 't *Fransche* *Pied de Corbin* en 't *Engelsch* *Crowfort*, dan met 't *Duitsche* *Hahnenfuss* (wegens den vorm der bladen).

Alle andere *Ranunculus*soorten, zelfs *Dotterbloemen*, heeten hier *Boterbloome*.

Reinva, *Reinvaart* = *Boerenwormkruid*. *Rein* = *Rain*, wegkant, grens tusschen akkers enz.; vaart van *Farn* wegens de gelijkenis met 'n varenblad.

Men noemt 't ook wel eens *Wormknup* en *Wejschkroet*, wegens 't gebruik in de *Kroetwejsche*.

Gawzegerf = *Duizendblad*. Hierin is ganze niet duidelijk; in Duitschland heet 't *Schafgärf* en *Hasegärf*, deze dieren schijnen 't graag te eten; garf, gerw, garwe, gerrow is zooveel als heelmiddel.

Kirkjesleutele, naar den *Maaskant* *Kirrekesleutele*, is zoowel *Primula elatior* als *P. officinalis*; in den *Eifel* en *Mecklenburg* heeten ze ook *Kerckeschlüssel*; *Himmelschlüssel* is oud-hoogduitsch. Tegenwoordig is de naam *Schlüsselblume* (overeenkomst der bloeiwijze met 'n bos sleutels).

Primula officinalis heet ook wel „*Viefwonderkroet*” wegens de oranje vlek op ieder kroonblad.

De gekweekte *Primula*'s in tuinen (*Pr. acaulis*-bastaarden) noemt men hier *Engelsche Kirkesleutele* of ook wel *Primelkes*.

(Wordt vervolgd).

CONTRIBUTION A L'ÉTUDE DE LA FAUNE NÉPENTHICOLE

Art. III.

Un nouveau CAMPONOTUS de BORNÉO, habitant les tiges creuses de *Nepenthes*, récolté par J. P. SCHUITEMAKER et décrit par A. STÄRCKE, den Dolder.

Camponotus (Colobopsis) schmitzi nov. sp.

Colobopsis à soldat distinct, avec intermédiaires entre le soldat et l'ouvrière.

♀ de a. l. — Très voisine de *ceylonicus* EMERY 1925 (= *Colobopsis testacea* BINGHAM 1903 nom. praeoccup.) S'en distingue par le clypéus, qui n'est pas caréné, mais porte au contraire un sillon médian étroit et fin dans sa moitié supérieure, et par les dimensions un peu plus grandes (*ceylonicus* ♀ 7 min.). De *ceylonicus*, on connaît seulement la ♀.

8 mm. Lisse et luisante à l'exception de la troncature et des régions adjacentes. Troncature presque deux fois plus large que longue, les côtés légèrement marginés dans leur moitié ventrale, arrondis dans la partie dorsale, bord mandibulaire à haute margine.

Tête en rectangle, ± 1½ × plus longue que large. Yeux grands, pôle antérieur une nuance derrière le milieu.

Mandibule armée de 5 dents, opaque, à micro-punctuation serrée, à punctuation assez serrée, avec quelques traces de rides près des dents.

Troncature opaque, à punctuation serrée très fine, à peine visible à 12 × et un outre avec la punctuation à points superficiels ombiliqués.

Région frontale avec ces deux punctuations, un peu moins serrées, plus luisante, la punctuation ombiliquée se perd avant l'ocelle médiane, l'autre devient beaucoup plus épars. Jous subopaques avec punctuation comme la troncature, mais un peu plus épars.

Le reste de la tête lisse et luisant, à points très épars. La troncature occupe les 5/6 de l'épistome; celui-là bordé antérieurement, lobe peu projeté en courbe largement tronquée. Arêtes frontales droites, très divergentes, antennes au tiers postérieur, sillon frontal superficiel.

Antenne courte comme celle du soldat, le scape dépasse le bord occipital d'une ou deux fois son diamètre distal, selon le point de vue.

Scapae 1 mm, premiers articles du funicule un peu plus longs que larges, les articles distaux un peu plus larges que longs, excepté le dernier. Palpes courtes, de 6 resp. 4 articles.

Tout le corps lisse et luisant, microscopiquement chagriné. Pour la description, voir la figure. Écaille épaisse, aplatie, même un peu excavée, devant et derrière, un peu en travers vue d'en haut, avec deux paires de setae. Gaster petit.

Cuisses remarquablement larges, surtout les antérieures, très comprimées. Tibiae comprimées, sans piquants, avec quelques poils fins très couchés du côté d'extension, visibles à 24 X, les antérieures avec quelques piquants vers l'extrémité. Tarses plus longs que les tibiae.

Quelques poils courts très épars; une touffe plus serrée de poils plus longs sur la déclive de l'épinotum; gaster avec la rangée ordinaire (quoique très éparse) de poils aux bords des segments.

Scapa nu, funicule à pubescence assez courte, ne couvrant pas la chitine.

Testacée, la tête jaune brunâtre, mandibules et une tache oblongue au milieu de l'épistome brune. Une aile antérieure 7 mm (du paratype).

Soldat 6½ mm. Épistome avec une très fine carène dans la moitié centrale, très fin sillon au quart dorsal. Sommet de l'écaille plus mince, légèrement émarginé au milieu, plan antérieur plus convexe. Mandibules concolores avec le reste de la face. Bord antérieur de l'épistome peu projeté, en courbe plane régulière. Du reste, comme chez la reine.

Suture mésonotopleurale soudée, mais visible (invisible chez la grande ouvrière). L'épinotum comprimé, mais le dos arrondi (plus étroit chez la grande ouvrière). Un sillon frontal très superficiel; oeuil très oblong pôle antérieur sur le 2/5 de la tête. Testacée, la tête d'un testacé presque brunâtre.

Mesures (en unités de 18,25 µ). Largeur max. de la tête avec les yeux 81. Scapus 50, funicule 75, palpes max. courtes, de 6 articles: 5, 7, 5, 2, 2, 3; labiales de 4 articles: 5, 8, 3, 3; tibia antérieure 52, postérieure 65, tarses post. 45, 10, 7½, 5, 11. Largeur de la cuisse antérieure 20.

Grande ouvrière. 6½ mm. Tête subtronquée. Épistome non aplati, convexe, obtusément subcaréné. Joues gonflées, non marginées. La subtroncature aussi luisante que le reste, les gros points font presque totalement défaut, on les trouve à l'extrémité des lames frontaux. Antenne derrière la moitié de l'arête frontale. Funicule un peu plus svelte. Epinotum très comprimé, son dos en lame. Pour le reste, comme le soldat.

Mesures: largeur max. de la tête avec les yeux 66½. Scapus 50 (sans articulation) épaisseur max. 6½. Articles du funicule 9, 6¾, 6¾, 6¾ 6¾, 6½, 11½, épaisseur max. 5, 5¼, 5½, 5½, 5¾, 6, 6, tibia antérieure 52, moyenne 54, postérieure 65.

Petite ouvrière. 4-5 mm. Tête non tronquée. Devant de la tête luisant ou subluisant, moitié postérieure luisante. Épistome en trapèze haut comme la largeur dorsale, à coins arrondis, convexe des tracés d'impression longitudinale médiane. Lobe antérieur plus large que chez la grande ouvrière,

peu projeté, en courbe plane régulière. Joues non gonflées. Mandibule armée de 4 dents, thorax moins trapu, opaque, sans ponctuation apparente à 24 X, assez luisant. Antennes peu derrière le milieu des arêtes. Sans ponctuation ni pilosité apparentes, outre deux ou trois poils sur la tête et le corps et outre les quelques poils sur l'épinotum, l'écaille et le gaster. Antenne une nuance plus svelte, surtout le scape.

Couleur d'un testacé assez clair, la tête un peu moins claire, du reste comme la grande ouvrière.

Mesures: Largeur max. de la tête 54 (d'un individu de 4½ mm), tibia antérieure 48 moyenne 50, postérieure 64.

Le tégument des ouvrières est mince et friable, se chiffonne en desséchant.

Pupa (de la petite ouvrière) 3½ mm, nue.

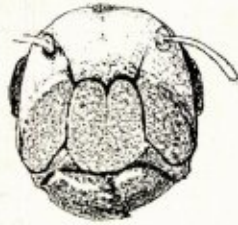
Larva. Stature ordinaire des larves de *Camponotus*, cylindrique, étendue, extrémité craniale courbée de presque en demicercle jusque 90 degrés. Extrémité caudale projetée un peu du côté ventral, soutenant l'orifice anal.

Chaetotaxie. Comme je ne connais pas la larve d'autres *Colobopsis*, je compare avec *Camponotus herculeanus*. La chaetotaxie des *Camponotus* comprend: 1o des acrochètes longues, bifurquées ou bifides jusque multifides, placées densément; 2o des oncochètes très longues, simples, à leur extrémité courbées en crosse. Cette chaetotaxie se retrouve chez *C. schmitzi*, avec quelques traits particuliers cependant. Les acrochètes ont leur solidité normale seulement aux extrémités craniales et caudales, sur le reste du corps ils sont fort minces, à tronçon court et fin, se ramifiant en filaments raides mais très fins et dont les extrémités sont si fines qu'on les décèle seulement en employant les objectifs d'immersion. Quelque-fois ces filaments sont capricieusement frisés, comme des chambrières. Tandis que, dans *C. herculeanus*, seulement sur la tête ces acrochètes à chambrières sont remplacées par des acrochètes plus courtes, ramifiées en tronc d'arbre bombardé, ou bien bifurquées ou bifides, dans *C. schmitzi* c'est aussi près de l'extrémité caudale qu'on trouve cette forme-là et même des acrochètes simples, présentent cependant, comme celles de la tête, à leurs sommets des traces de ramification multiple ou de la dentelure irrégulière, visibles à l'immersion. Ces acrochètes en hydre ou en tronc ramifié d'arbre bombardé de l'extrémité caudale sont beaucoup plus solides que les autres. Chez *C. herculeanus* les acrochètes de la tête sont pour la plupart encore distinctement et longuement bifurquées et longues comme la moitié de la tête, à l'exception de quelques-unes, surtout situées sur le clypéus et les parties buccales.

Les oncochètes sont chez *C. schmitzi* aussi plus minces et plus flexibles (que chez *herculeanus*), en chambrière elles aussi; elles ne possèdent pas l'extrémité en crosse. A remarquer est encore qu'on trouve sur le prothorax parmi les acrochètes courtes et multifides ou ramifiées quelques acrochètes longues, simples, minces et très raides. En somme les poils sont chez la larve de *C. schmitzi* particulièrement courts et flexibles, ce qu'on pourrait consi-

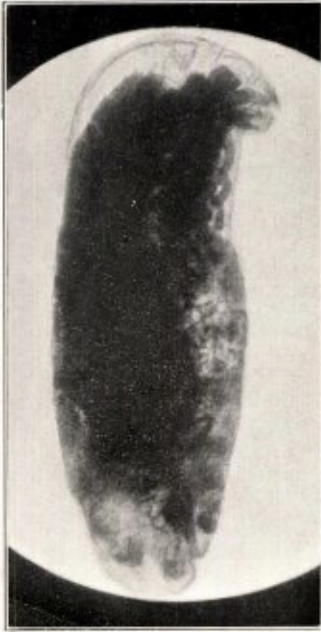
1

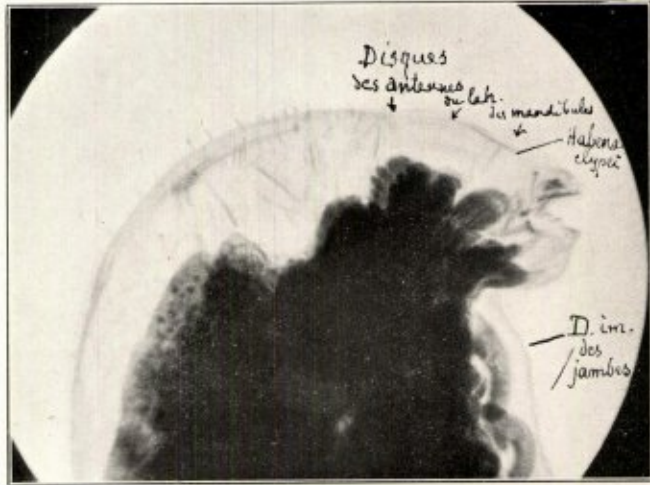
2

3

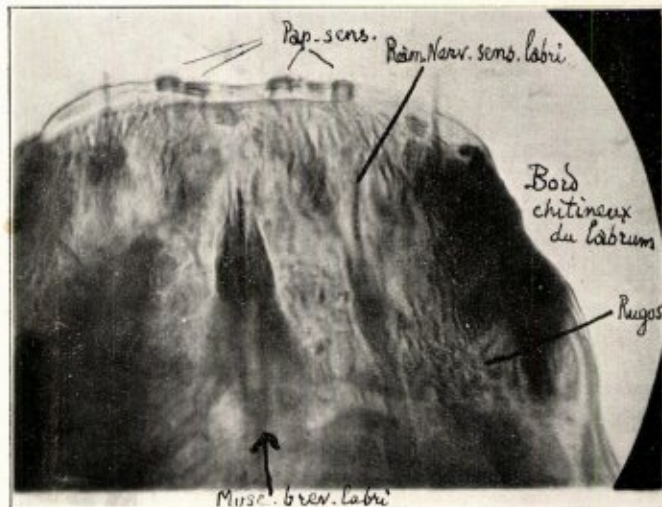
4

5

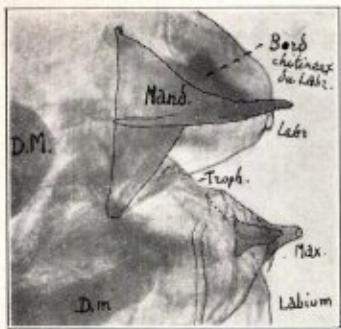

7

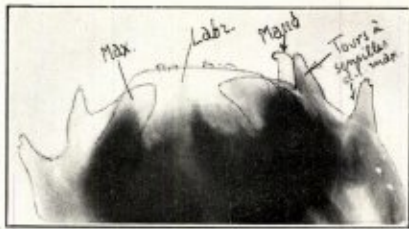

6

Fig. 1. *Camponotus (Colobopsis) schmitzi* nov. sp. ♀. — Fig. 2. *C. schmitzi* ♀. Face, vue contre la troncature. — Fig. 3. Grande ouvrière. — Fig. 4. Larva de 3½ mm, au haemalun. — Fig. 5. Tête et prothorax de fig. 4. — Fig. 6. Labrum de la larve de 4½ mm, montrent les papilles sensorielles, le nerf du côté droit avec sa bifurcation, et l'appareil ganglionnaire, les muscles brefs clipés-labraux et les bords chitineux avec rugosités adjacentes. — Fig. 7. Le bord chitineux du labrum.

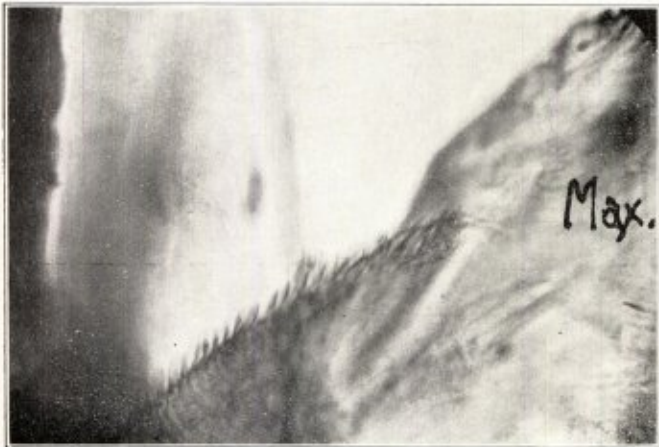
8

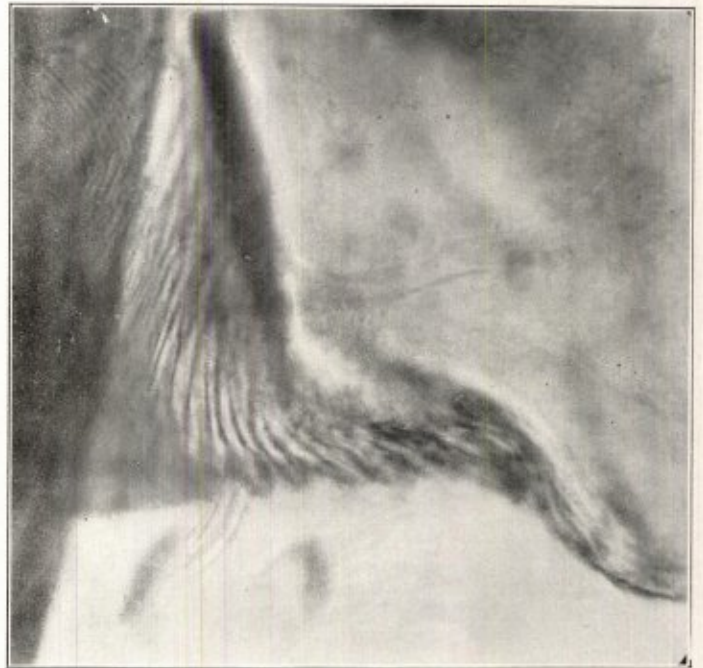
9

10

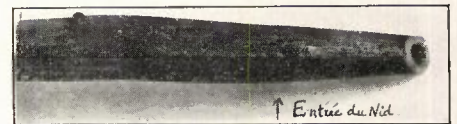
11

12

13

14

Fig. 8. Pièces buccales de la larve de $3\frac{1}{2}$ mm, en profil. Mand. mandibule ; Troph. trophorhinium ; Max. maxille, D. M. Disque imaginal de la mandibule, D. m. id de la maxille, Zeiss. D. D. — Fig. 9. Larve de $4\frac{1}{2}$ mm. Pièces buccales, vue dorsale. — Fig. 10. Larve de $4\frac{1}{2}$ mm. Di. ant. Disque imaginal de l'antenne gauche. Di. cr. id du crâne. Inscrit : la plaque de chitine avec 3 sensilles. Fig. 11. Trophorhinium, en profil, Zeiss apochr. imm. 2 mm. — Fig. 12. Trophorhinium. Zeiss Apochr. imm. 2 mm. Comp. 10. — Fig. 13. Fines rides du plan inférieur de la mandibule. Gross. 700 × Fig. 14. Entrée du nid dans la tige creuse de *Nepenthes bicalcarata*. Grand. nat.

derer comme une adaption aux nids dans les tiges creuses.

Pièces buccales. Mandibules d'un point de vue frontal, peu projetées, armées d'une dent, terminale, obtuse et un peu crochue en bec de hibou. (Chez *C. herculeanus* la mandibule est grande et à dents multiples disposées en scie). Le plan dorsal porte une vingtaine de papilles solides, un peu pointues. Les sommets des papilles situés au bord interne, font un peu saillie, comme des dents fines et obtuses. Le plan inférieur porte aussi des rugosités régulières. La moitié postérieure porte dessous du côté interne un système de rides très fines et parallèles qui s'étendent sur les deux ailes dans lesquelles la basis de la mandibule se prolonge en haut et en bas. (Voir fig.). La mandibule possède ainsi la forme d'une pyramide trilatérale à plans excavés et partout munis de dents resp. rugosités, aptes à broyer. **Maxilles** assez sveltes, tours à sensilles toutes les deux d'égale hauteur et de force égale, hautes, surpassant les mandibules. Le plan dorsal des maxilles montre sur sa moitié distale également des plis irréguliers. Cette rugosité des maxilles se rencontre rarement.

Labrum très particulier. Ses bords droit et gauche sont largement durcis par une bande brune irrégulière de chitine, montrant quatre ou cinq rides longitudinales fines. Contre ce renfort le plan supérieur de la mandibule peut frotter. Le bord antérieur présente une deuxième particularité: il porte auprès du milieu deux papilles à sensilles de chaque côté, munies chacune d'un fort nerf sensible avec apparatus ganglionnaire. Je n'ai jamais remarqué ces papilles-là chez les autres larves de fourmis, qui les possèdent seulement sur le labium, une de chaque côté, ce qui est d'ailleurs également le cas chez *C. schmitzi*. On peut supposer que l'innervation sensible extraordinaire du labrum chez *C. schmitzi* se rapporte à sa fonction d'apparat broyeur chez cette espèce. Les courts muscles clipéo-labraux médians sont fortement développés.

Labium n'offre rien d'extraordinaire. **Glandula labialis** de type relativement simple, en tube bifurqué, à extrémités repliées, environ comme chez *Myrmica*. **Saccus** non visible dans ma préparation, assez mauvaise. **Ductus** à parois minces, **Canalis** relativement longue.

Trophorhinium ¹⁾ extraordinairement développé; plis inclinés vers l'extérieur, sa prolongeant un peu sur la maxille. Dessous du labrum avec quelques plis semblables, également inclinés en avant (voir les figures: „troph.“) **Ventricule** allongé, rempli de détritrus sans structures apparentes. **Intestin** assez droit, **anus** en fente transversale.

Squelette de la tête. En harmonie avec le labrum renforcé la *habena clypei* est presque aussi forte que la *habena mandibular*. Cette dernière se dirige d'abord dans le sens caudal et seulement cette partie courte est un peu colorée en jaune, puis elle s'amincit, devient incolore et après un coude passe en arc vers la région occipitale, sans que le tentorium devienne visible de l'extérieur. De la *habena clypei* part une pila large et très visi-

ble, et un peu plus en arrière s'adosse à elle, faisant un peu saillie, la plaque chitineuse portant 3 sensilles qui protègent le disque imaginal des antennes, entouré par l'anneau mince du disque du crâne. (Cette plaque chitineuse est „l'antenne larvaire“, selon EMERY; selon moi, cette plaque n'a rien à faire avec une antenne — organe sensoriel topo-chimique —; ce n'est qu'un organe sensoriel tactile, protégeant le bouton précieux).

Le système nerveux ne montre pas de différence grossière avec celui du *C. herculeanus*. **Musculature** en général forte, surtout celle du clypeus.

Développement. Chez la larve de 4½ mm, les boutons imaginaires sont encore peu développés et les ganglions cérébraux résident encore dans la tête. Chez la larve de 3½ mm le développement des tubes antennaires et podales est déjà avancé, le cerebrum se trouve dans le prothorax et, quoique le ventricule se trouve encore intact, les autres organes sont déjà transformés en un amas inextricable de cellules. Probablement cette dernière appartenait à une petite ouvrière.

Mandor, département Pontianak, Bornéo.

Nid dans les tiges creuses des gobelets de *Nepenthes bicalcarata*. J. P. SCHUITEMAKER leg.

Décrite sur une femelle désailée (type), une femelle ailée immature, un soldat, une grande ouvrière et 5 petites ouvrières, trois pupae et deux larves, de resp. 4½ et 3½ mm. Types m.c. Paratypes Ignatius-College, Valkenburg, Hollande, Coll. Wasmann.

Je nomme cette espèce, qui a appris à faire son nid dans le corps même de son ancienne ennemie, en honneur du Rév. P. DR. HERMANN SCHMITZ S. J., Collège St. Ignace à Valkenburg (Limb. holl.), explorateur des *Phorides*, auteur d'un joli livre sur les fourmis de Hollande et leurs hôtes et promoteur actif des recherches sur les habitants de *Nepenthes*.

¹⁾ Selon W. M. WHEELER (1920), cette structure pourrait avoir une seconde fonction à savoir la stridulation. Les minuscules sons produits par les mouvements des mandibules des larves affamées avertiraient les ouvrières.

EENIGE PRAKTISCHE MEDEDEELINGEN OVER HET VERPLANTEN VAN BOOMEN OP OUDEREN LEEFTIJD,

door C. M. van Eggermont.

Vervolg.

Men heeft toen onder de kluit over den diepen put een stellage gelegd van balken, hierop drie houten rollen van ongeveer 20 cm diam, en op deze rollen twee flinke balken, waarop planken waren bevestigd en op den houten bodem werd nu de boom neergelaten, door langzaam den vijzel terug te laten loopen. Er werden vier touwen in de kroon bevestigd om bij het vervoer hem recht te kunnen houden.

Het vervoer.

Deze boom moest over een afstand van ± 100 m verplaatst worden. Stam en kroon vormende te samen een hoogte van ± 5 m.

Nadat de weg, waarlangs het vervoer plaats moest hebben, met planken gedeeltelijk was belegd, en enkele ijzeren staven, waarop de rollen moesten loopen, hebben aan ieder der in de kroon bevestigde touwen 2 personen plaats genomen, om hem in evenwicht te houden. Met drie flinke paarden is het gelukt hem van zijn plaats te rollen. Zoodra de eerste rol van achter te voorschijn kwam, werd er van voren een andere onder gebracht, zoodat het geheel steeds op drie rollen rustte. Na ongeveer 6 uur werken was hij op zijn nieuwe standplaats aangekomen. Intusschen had men de stellage al boven den nieuwen put gelegd, den boom er op gerold en den vijzel opnieuw er boven geplaatst; daarna opnieuw opgevijzeld, de stellage weggenomen en langzaam laten zakken in den put.

Vooraf was bepaald de juiste grondhoogte, zoodat hij niet hooger of dieper hier kwam te staan dan op de oorspronkelijke plaats.

Het planten.

Veel zorg is er besteed om opnieuw grond tusschen de wortels te brengen, iets wat niet gemakkelijk ging. De beschadigde wortels werden verwijderd en de wonden zoo gemaakt, dat zij naar beneden waren gericht. De grond, die tusschen de wortels werd gegooid, werd zeer fijn gemaakt en nadat op het geheele wortelstelsel een tamelijke hoeveelheid was gebracht, heeft men hier zeer groote hoeveelheden water op laten loopen. Zoodoende kreeg men een aansliping en de zekerheid, dat alle ruimten tusschen de wortels werden opgevuld. Men is in deze half vloeibare massa, grond blijven gooien en water blijven spuiten, totdat de normale hoogte van den omliggenden grond was bereikt.

Nadat zulks geschied was, werden er enkele draden in de kroon bevestigd en tevens in den bodem aan paaltjes, in verschillende richtingen, dit ter bescherming tegen den wind. Boven op den

Fig. 1.

grond werd turfstrooisel, vermengd met korte stalmest aangebracht, en zoo de volgende lente afgewacht.

Alle exemplaren fruitboomen werden op dezelfde wijze vervoerd en behandeld. Slechts een verschil bestond er in afstand van het vervoer, dat soms nog eigenaardige moeilijkheden met zich bracht, door de omliggende boomen. Immers de te verplante fruitboomen werden geplant in een reeds bestaanden boomgaard, op de plaats, waar eenige exemplaren waren verdwenen of van mindere kwaliteit stonden. (Fig. 1).

Lente en Zomer 1931—'32.

Toen de eerste lenteboden in den boomgaard aan niet verplante exemplaren van dezelfde soort zichtbaar werden, konden wij ook met genoeg vaststellen, dat er zoo goed als geen verschil zichtbaar was tusschen de verplante en niet verplante, maar de zekerheid bestond als 't ware, dat zulks in den loop van den zomer wel aan den dag zou treden.

De bloeitijd verliep normaal en er werden ook vruchten gezet; deze werden echter verwijderd om zooveel mogelijk bladeren tot ontwikkeling te brengen. In den loop van de lente kregen zij flink

Fig. 2.

water, evenals in den zomer. De bladontwikkeling was goed, alhoewel kleiner dan normaal. Zij bleven even lang op de boomen bevestigd dan bij de niet verplante.

Foto no. 2 geeft ons een beeld van twee verplante exemplaren.

In de lente en zomer 1932.

De ontwikkeling verliep zeer voorspoedig in de lente en het aantal bloemen was zeer buitengewoon, een verschijnsel, dat altijd optreedt bij verplante boomen, omdat zij niet de kracht bezitten om waterloten te vormen over het algemeen. Ook krijgt men door het verplanten dus een groote vruchtbaarheid.

Ook nu werden de vruchten, die gelukkig zich weinig hadden ontwikkeld, verwijderd. De zomer

1932 was buitengewoon droog, maar met flinke waterhoeveelheden zijn zij er toch doorgekomen en zullen nu wel in staat zijn tot verderen groei door de nieuwe vorming van wortelharen en de verbinding met de bodemdeelen.

Aesculus Hippocastanum.

Deze boom had 'n stamdikte van 86 cm en moest ± 90 m verplaatst worden. Bij het losgraven bleek, dat het wortelstelsel zeer sterk vertakt was en het aantal vezelwortels was buitengewoon groot. Dit bemoeilijkte het werk zeer, vooral om den grond tusschen de wortels te verwijderen. Reeds op een afstand van $2\frac{1}{2}$ m van den stam begon dit wortelnet en nam in vertakkingen nog zeer sterk toe alnaarmate men den stam naderde. De werkzaamheden werden hierdoor veel grooter, maar tenslotte was men zoover, dat de tijd gekomen was om hem op te vijzelen. Dit gaf nog meer moeilijkheden, want het bleek achteraf, dat deze boom ook een flinken penwortel bezat. Vermoedelijk is hij dus nooit verplánt geweest en heeft zich daar uit zaad ontwikkeld. Ook deze boom had een flinke kluit aarde: wat de verdere werkzaamheden betreft, verwijzen wij naar de behandeling der fruitboomen.

Lente en Zomer 1931—'32.

In de lente 1931, toen de andere soortgenooten teekenen van leven vertoonden, werd dit ook bij dit exemplaar zichtbaar. De bladeren ontplooiden zich zeer voorspoedig, alhoewel het hun aan te zien was, dat zij in doorsnede kleiner waren en bleven dan bij de niet verplante. Ook enkele bloemtrossen vertoonden zich en ontloken. De bloemtrossen lieten echter gedurende den bloeitijd de afzonderlijke bloempjes vallen en geen enkele ontwikkelde zich tot vrucht.

In den zomer heeft deze boom een enkelen keer een flinke waterhoeveelheid gekregen. De bladeren waren flink groen, alleen hadden zij zelfs in volwassen toestand niet hun normale grootte, een verschijnsel, dat natuurlijk voor de hand lag. Immers, verschillende physiologische processen kunnen niet op volle kracht werken. Tegen den herfst werden de bladeren vroeger geel en vielen ongeveer 2 weken vroeger af dan in normale omstandigheden.

Het is een algemeen bekend feit, dat de knoppen van den *Aesculus Hip.* gedurende den winter en lente door een kleverige stof omgeven zijn. Ook hierin kon in de lente en gedurende den winter 1932 geen verschil met de normale boomen worden vastgesteld en het uiteenschuiven der knopshubben gaf de zekerheid, dat de ontwikkeling thans van gelijke kracht was als bij zijne bureu.

De bloeitijd verliep normaal. Enkele vruchten vormden zich en bleven ook tot rijpheid op den boom.

De verlengingen der takken waren van gelijke grootte als bij de niet verplante.

Fagus silvatica purpurea.

Deze boom had een hoogte van 9 m en een stamdikte van 1.02 m. De afstand, waarover hij verplánt moest worden bedroeg ± 25 m. Uit vroegere onderzoekingen is gebleken dat deze boom behoort tot de groep van houtgewassen, die in symbiose leven met ectotrophe mycorrhiza, dat deze schimmels de worteltoppen omgeven en water en anorganische stoffen opnemen. Dit te weten was van belang bij het losgraven van dit exemplaar. Want moesten bij de anderen zooveel mogelijk de fijnere wortels worden gespaard, hier was zulks niet noodig en ze ontbraken dan ook grootendeels. Het was dan ook zeer moeilijk om hier een kluit aan den boom te behouden. Deze boom werd op dezelfde wijze los gegraven en eveneens opgevijzeld als de voorgaande. Alleen het vervoer heeft op de volgende wijze plaats gevonden.

Door de zwaarte konden zelfs vier paarden hem niet van de plaats trekken en na herhaalde pogingen heeft men hem toen met een lier naar zijn plaats getrokken. Dit ging zeer langzaam. Op den bodem der nieuwe standplaats werd ongeveer 20 cm van den grond ingebracht, die tusschen de wortelmassa was uitgegraven. Ook van dezen grond werd gebruikt om tusschen de wortels in te brengen.

Aesculus rubicunda.

Wat tot heden toe verplánt werd, was in gewichtsverhouding nog maar kinderspel met dit laatste exemplaar. Hij had een stamdikte van 155 cm op een meter boven het grondoppervlak en een stamhoogte van ± 12 m. Hij moest 5 m verplaatst worden.

Door de eigenaardige ligging van zijn nieuwe standplaats, achter een pilaar van de nieuwe poort, bracht ons dat voor nog grootere moeilijkheden.

Bij het losgraven van dit reuzenexemplaar werd terzelfder tijd ook de grond verwijderd op de plaats waar hij later moest geplant worden. Deze beide uitgravingen ontmoetten elkaar en zoo ontstond er een kuil van ongeveer 9 m diam met een diepte van ongeveer 3 m.

Toen men een begin gemaakt had met de verwijdering van den grond tusschen de wortelmassa, bleek het, dat hier een zeer sterk vertakt wortelstelsel aanwezig was. Na ongeveer 7 dagen werken met 8 personen, was de grond hier zoodanig uitgehaald, dat het heele wortelstelsel bloot lag. Alleen een kluit rondom den stam was nog aanwezig met een diam van ± 4 m.

Nadat boven in de kroon in vijf richtingen touwen waren aangebracht, heeft men ook den boom onder zijn wortelstelsel geheel losgemaakt en nu was het oogeblik gekomen om hem naar zijn nieuwe standplaats te brengen.

Aan opvijzelen viel hier niet te denken met ons materiaal en het vervoer moest hier geschieden door langzame verschuiving. Om dit te kunnen bereiken, heeft men drie lieren laten komen en nadat om den voet van den stam een flinke hoeveelheid zakken aangebracht waren, heeft men hieromheen

de 3 staaldraden der lieren bevestigd. Deze staaldraden hadden een dikte van $2\frac{1}{2}$ cm. Toen dit alles zoover in orde was gebracht, heeft men met 6 personen de lieren in werking gebracht en naarmate deze staaldraden meer en meer werden opgewonden en hun spanning toenam, moest eindelijk de boom van zijn plaats verschuiven, en dit gelukte ook na heel wat tegenwerking. De verschuiving ging echter zeer langzaam, reden waarom, na twee dagen arbeid, hij ongeveer 2 m van zijn plaats was gebracht. Om aan deze langzame vordering een einde te maken, heeft men een grooteren vijzel in werking gebracht, het exemplaar zoodanig opgevijzeld, dat hij geheel van den bodem was gelicht en nu opnieuw de lieren in werking gebracht, waardoor de verschuiving in veel sneller tempo verliep. Dit opvijzelen was van zeer groote beteekenis, want, nadat men nu een dag had gearbeid, stond hij reeds op zijn nieuwe standplaats. De kuil werd nu met grond gevuld en tusschen de wortels geschiedde dit met zeer veel zorg. Een zeer groote hoeveelheid water werd met de brandspuit tusschen het wortelstelsel gespoten en voortdurend grond opgegooid, zoodoende bleef er geen ruimte tusschen de wortelmassa. Nadat met zeer voedzame aarde het wortelstelsel opnieuw geheel bedekt was, heeft men in de kruin vier draden aangebracht en in de nabijheid bevestigd.

Nu dit verplaatsen eenmaal geschied was, gingen wij onwillekeurig denken aan de volgende lente, en gedurende den winter is er nog aleens naar dit exemplaar gekeken, daar deze *Aesculus* geen harsafscheiding aan zijn knopschubben heeft, kon ons dit dus niet eenige aanduidingen geven omtrent den normalen toestand.

Toen de lente eenmaal gekomen was, vertoonden zich ook hier spoedig de sporen van nieuw leven, bladeren en bloemen ontplooiden zich (zie foto no. 3). In het begin der lente waren de bladeren grooter dan van niet verplante exemplaren. Later in den zomer echter is deze verhouding juist andersom geworden. Zulks was te verwachten, maar toch hebben de bladeren hun normalen leeftijd gehad. Alleen in den herfst werden zij wat vroeger geel, de bladstengels waren kleiner, maar toch hebben zich nieuwe verlengingen gevormd met zeer korte

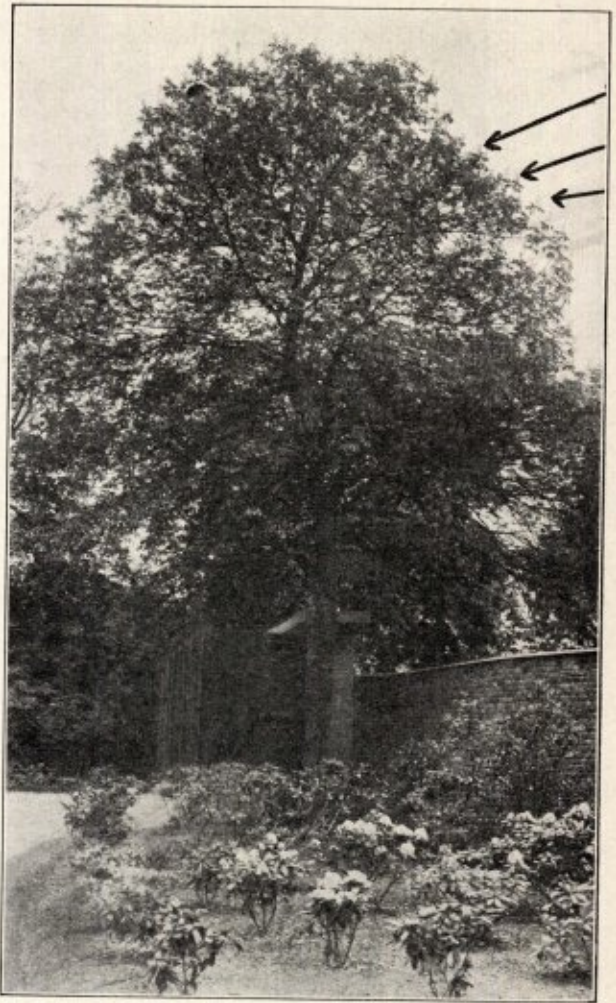

Fig. 3.

internodiën. Het aantal bloemen was groot (zie foto no. 3 bij de pijl). De ontluking verliep goed, maar zeer spoedig hierna vielen ze af.

Uit deze enkele mededeelingen moge dus blijken, dat men zelfs boomen van grooten omvang met succes kan verplaatsen, als men maar voldoende zorg er aan besteed en vooral de eerste jaren in den zomer flink water geeft.

ZWEI NEUE EXOTISCHE PHORIDEN (DIPTERA)

von

H. SCHMITZ S. J.

(Mit 4 Abbildungen).

Gattung *Aenigmatistes* Shelford.

Vom Leiter der entomologischen Abteilung des Hamburger Staatsmuseums Dr. E. Titschack erhielt ich zur Bestimmung 3 ♂, 3 ♀ einer *Aenigmatistes*art aus Südwestafrika, die ich nicht mit den bereits beschriebenen identifizieren kann und hier als neue Art beschreibe.

Bestimmungsschlüssel der *Aenigmatistes*arten.

♂

1. Stirn ohne deutlich von der Feinbehaarung verschiedene Börstchen 2
- Stirn am Scheitel mit einigen von der Feinbe-

- haarung genügend verschiedenen kurzen schwarzen Börstchen 3
2. Ocellen vorhanden. Bislang aus dem südlichen Aethiopien bekannte Art *scutellatus* (Becker).
— Ocellen fehlen. Aus Abessynien beschriebene Art *nudus* Schmitz.
3. Unterstirnlänge, in der Mittellinie gemessen, zur Oberstirnlänge sich verhaltend wie 3:5.
Aus Südwestafrika beschrieben
herero (Enderlein).
— Unterstirnlänge zur Oberstirnlänge sich verhaltend wie 3:4 4
4. Verhältnis der Randaderabschnitte annähernd 2:1. Aus Natal *armiger* (Brues).
— Verhältnis der Randaderabschnitte 8:3 oder 9:3 5
5. Scutellum etwa anderthalbmal breiter als lang. Südwestafrika *cilipes* Schmitz.
— Scutellum gut doppelt so breit wie lang. Südwestafrika *blattiformis* n. sp.

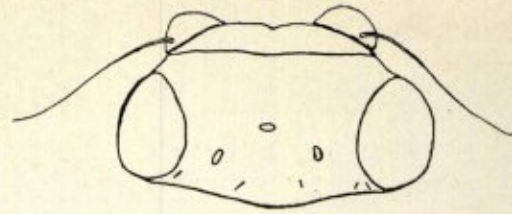

Fig. 1. *Aenigmatistes blattiformis* n. sp. ♂.
Kopf von oben. Vergr.

- ♀
1. Thorax in der Mittellinie kürzer als das 1. Abdominaltergit 2
— Thorax länger als das 1. Abdominaltergit 3
2. Oberstirn konkav, Unterstirn nur wenig breiter als lang. Victoria Nyanza *africanus* Shelford.
— Oberstirn konvex, Unterstirn bedeutend breiter als lang. Engl. Ostafrika *latifrons* Schmitz.
3. Flügelchen kaum über die Mitte des 2. Abdominaltergits hinausreichend. Natal
armiger (Brues).
— Flügelchen fast bis zum Hinterrande des 2. Abdominaltergits reichend. Südwestafrika
blattiformis n. sp.

Aenigmatistes blattiformis n. sp. ♂ ♀.

Das ♂ dieser Art ist in vielem dem ebenfalls in Südwestafrika vorkommenden ♂ von *Ae. cilipes* Schmitz sehr ähnlich, hat jedoch eine etwas andere, durch kleinere Fühlergruben bedingte Kopfform, relativ breiteres Schildchen und etwas andere Hinterleibsfärbung. Es ist auch grösser. Ueber den Unterschied der Weibchen lässt sich erst urteilen, wenn wir das ♀ von *cilipes* kennen werden.

♂ — Kopf stark quer gewölbt, die Mittellinie infolge des Ansteigens des Scheitelrandes schwach konkav. Oberstirn rotbraun, um die 3 Ocellen und besonders hinter ihnen stark verdunkelt; ferner sind auch der Vorder- und Hinterrand schmal schwarz gesäumt. Die grösste zwischen den äussern Augenrändern gemessene Kopfbreite beträgt 0,86 mm; die Länge der Mittellinie der Oberstirn verhält sich zur Breite wie 10:11, letztere zwischen den innern Augenrändern gemessen. Ocellen in einem mässig stumpfwinkligen Dreieck, vgl. die Abbildung. Bei einem Exemplar ist der vordere Ocellus verdoppelt, eine bisher bei Phoriden nicht beobachtete Abweichung. Feinbehaarung wie bei den verwandten Arten. Eine etwas unregelmässige Reihe verkümmertes Börstchen vor dem Stirnhinterrande. Hauptaugen stark gewölbt, die Länge der vertikalen Achse verhält sich zur grössten oberhalb der Mitte gelegenen Breite wie 11:6.

Unterstirn wie bei *cilipes* ♂, Längen-Breitenverhältnis 10:11; ihre rote Färbung durch einen die Mitte einnehmenden, bald grösseren bald kleineren Fleck verdunkelt. Die vom Augenrande schief aufwärts zur Aussenecke der Unterstirn führende Kante ist bei dieser Art sehr kurz, im Vergleich zu *cilipes* Schmitz. Fühler und Taster mattorange, Arista praktisch nackt.

Thorax gelbrot, mit dunkler Feinbehaarung. Dorsozentralen fehlen. Schildchen annähernd elliptisch, jedoch mit abgeflachtem Vorderrande, doppelt oder reichlich doppelt so breit wie lang, bräunlich, jederseits mit 2—3 nach der Mediane hin neigenden Börstchen, selten einseitig mit 4. Pleuren stellenweise verdunkelt, gelbbraun, im allgemeinen weniger hell als der Thorax.

Hinterleib im ganzen schwarz; doch ist das 1. Tergit wie bei *cilipes* vom Vorder- bis zum Hinterrande weiss, nur der gewulstete und nach unten umgeschlagene Seitenrand schwarz. Das Weiss setzt sich auch auf das 2. Tergit fort und bildet dort eine ausgedehnte Makel an der Basis, die nur manchmal schwer wahrzunehmen ist. Ferner sind an den Tergiten 3 und 4 die Hinterränder breit weiss gesäumt, während an den übrigen kaum der äusserste Hinterrand als feine graue Linie sich von dem matten Schwarz des Tergits abhebt. Der Bauch ist hellfarbig, wird aber von den breit nach unten umgeschlagenen Tergitseiten grösstenteils verdeckt.

Beine gelbbraun, die Schienen des hintersten oder der beiden hintern Paare sowie die entsprechenden Tarsen verdunkelt. Vorderschiene ohne Börstchen. Mittelschienen mit einer in Zahl und Stellung nicht ganz konstanten vorderseitigen und posterodorsalen schwachen Beborstung. Am häufigsten sind 3 vorderseitige Börstchen im oberen Viertel vorhanden, dazu treten noch weiter unten ein oder mehrere in und unterhalb der Schienenmitte, von denen eines auch wohl anteroventral eingepflanzt ist. Etwas ähnliches gilt von der posterodorsalen Serie: die oberen Börstchen sind ziemlich konstant (2—3) vorhanden, die weiter unten folgenden nicht. Immer gibt es ausserdem eine oben meist unvollständige Serie dorsaler Wimpern. An den Hinterschienen gibt es eine Dorsallinie von Palisadenhaaren, die antero-dorsal von einer wechselnden Serie von 4—8 Börstchen flankiert wird; eine ebensolche wechselnde Zahl von Börstchen steht vorderseitig oder z. T. antero-dorsal. Posterodorsal fand sich kein einziges Börstchen.

Flügel wie bei den andern südafrikanischen Arten. Abschnittsverhältnis der 0.51 langen Randader 8:3.

Schwinger schwarz mit hellerem Stiel.

Körperlänge 2,5—3 mm.

♀ — Stimmt im allgemeinen mit *Ae. armiger* Brues überein, von dessen ♀ Brues in Psyche 1919 p. 43 eine gute Abbildung veröffentlicht hat. Diese lässt auch sogleich erkennen, dass *armiger* ♀ weit kürzere Flügelchen hat. Die bizarre Kopfform ist von den Weibchen der andern Arten her bekannt. Oberstirn gelbrot, fein behaart. Sie ist kurz und sehr breit, vgl. Fig. 3 b, und stösst mit der

Fig. 2. *Aenigmatistes blattiformis* n. sp. ♀.
Vorderkörper von der Seite. Vergr.

sanftgewölbten Kopfunterseite (der Unterstirn) in einem Winkel von ungefähr 90 Grad zusammen. Ocellen fehlen. Hauptaugen stark verkleinert, in den zugespitzten Aussenwinkeln der Oberstirn gelegen, tropfenförmig, aus etwa 60 Ommatidien zusammengesetzt. Form der glatten, glänzend gelbroten Unterstirn wie abgebildet. Das bei *Ae. latifrons* Schmitz ♀ an das kaudale Ende der Unterstirn anschliessende Prälabrum ist bei der vorliegenden Art nicht erkennbar, auch der Rüssel ragt nur mit seiner äussersten Spitze oder gar nicht hervor. Palpen klein, von derselben blassgelben Farbe wie das 3. Fühlerglied, während das 2. mehr bräunlich ist. Arista ebenfalls gelb, nicht lang und den Hinterrand des Thorax nicht erreichend, praktisch nackt.

Thorax rotgelb wie der Kopf, in der Mittellinie bedeutend länger als die Oberstirn (etwa 3,3:1), die Seitenecken nach hinten ausgezogen und bis zur Basis des 2. Abdominaltergits reichend.

Der rudimentäre Flügel (vgl. Fig. 2) ist bei der vorliegenden Art relativ länger als bei den bisher beschriebenen und reicht mit seiner Spitze bis nahe an den Hinterrand des 2. Abdominalsegments. Er ist flach, pergamentartig membranös, durchsichtig mit schwach gelblichem Ton. Von rudimentären Adern ist nur die Costa durch zwei Härchenzeilen am Vorderrande angedeutet. Schwinger fehlen, auch das bei den meisten *Aenigmatiinen* weibchen am Ende der Mesopleuren, d. i. am äussersten seitlichen Hinterende des Tho-

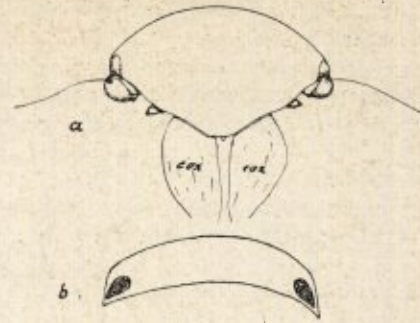

Fig. 3. *Aenigmatistes blattiformis* n. sp. ♀.
a. Kopf von unten, samt den Vorderhüften (cox).
b. Oberstirn. Vergr.

rax, soweit er von oben sichtbar ist, vorhandene Börstchen fehlt.

Form des Abdomens wie bei den verwandten Arten. Erstes Tergit mit nach hinten konvexem Hinterrande, in der Mittellinie etwas länger als das 2. Farbe nicht ganz konstant: bei der Holotype gelbgrau und daher sowohl mit dem gelbroten Thorax wie mit den übrigen Abdominaltergiten, welche sämtlich braun sind, kontrastierend; bei einer Paratype nur auf der Hinterhälfte gelbgrau, vorn verdunkelt, wieder bei einer andern ganz ebenso braun wie der Rest des Hinterleibes. Die Feinbehaarung ist auf allen abdominalen Tergiten viel dichter als auf dem Thorax. Tergit 3—6 stetig an Länge abnehmend. Bei allen ist der Rand scharf nach unten umgeschlagen.

Beine kräftig, Farbe gelb; einschliesslich der Hüften mit Ausnahme der mittleren, die grossenteils braunschwarz sind. Alle Schenkel verbreitert, mit der grössten Breite vor der Mitte, und mit einer Rinne oder ebenen ventralen Bahn zum Anlegen der Schienen. Tibia I um gut ein Drittel kürzer als der Schenkel, ohne Einzelborsten, nur mit einigen kurzen apikalen Stiftchen. Auch die Vordertarsen sind sehr kurz, noch kürzer als die Tibien. Tibia (II wie auch III) dorsal ohne Palisadenlängsreihe, am Ende ausser 1 längeren Sporn mit vielen kürzeren. Ausserdem auf der Vorderseite im obern Drittel 3—4 kräftige Einzelborsten, die untere am längsten; posterodorsal im 1. Viertel gewöhnlich zwei schwache Börstchen; dorsal auf der zweiten Hälfte mehrere unregelmässige Reihen kurzer aber kräftiger Börstchen. An den Hinterschienen gibt es ausser den zahlreichen Apikalen gewöhnlich 2—4 vorderseitige Borsten im oberen Viertel und 3—4 unregelmässig verteilte Dorsalborsten, von denen die obersten mehr anterodorsal orientiert zu sein pflegen. Im Ganzen kontrastieren die kurzen, kräftigen und stark bewehrten Beine des ♀ ausserordentlich mit den langen, schmalen und sehr abgeschwächt beborsteten des ♂.

Länge des Körpers: ± 2,6 mm. Grösste Breite (hinter der Mitte): ± 1,7 mm. Umriss von oben gesehen elliptisch, die Einschnürung an der Hinterleibsbasis wird nämlich von den Flügelchen gerade ausgefüllt.

(Fortsetzung folgt).

ABONNEERT U OP:

„DE NEDERMAAS”

LIMBURGSCH GEÏLLUSTREERD MAANDBLAD,

MET TAL VAN MOOIE FOTO'S

Vraagt proefexemplaar:

bij de uitgeefster Drukk. v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9.

Prijs per aflevering **fl. 0.40** — per 12 afleveringen franco per post
fl. 4.-- bij vooruitbetaling, (voor Buitenland verhoogd met porto).

Hierlangs afknippen.

BESTELKAART VOOR BOEKWERKEN

Aan Drukkerij v.h. CL. GOFFIN

Nieuwstraat 9,

MAASTRICHT

Ter Drukkerij voorh. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9,
is verkrijgbaar:

De Nederlandsche Mieren en haar Gasten

door

P. H. SCHMITZ S. J.

(146 bladzijden, met 56 figuren).

Ingenaaid fl. 1.90, gebonden fl. 2.40 per exemplaar.

Dit mooie boek is, om wille van inhoud en **stijl**, zeer geschikt als **leesboek**
op Hoogere Burgerscholen, Gymnasia en Kweekscholen.

Ondergeteekende wenscht te ontvangen:

..... ex. Avifauna der Nederlandsche Provincie Limburg

* Ingenaaid à Fl. 6.— per stuk } plus 50 ct. porto
* Gebonden á Fl. 7.50 per stuk }

..... ex. Aanvullingen à Fl. 0.80 p. stuk, plus 15 ct. porto.

Adres:

Naam: